

El Gattopardo – Giuseppe Tomasi di Lampedusa

A la primera part d'*El Gattopardo* hi trobem la frase a què sovint se'l redueix, la que pronuncia el jove Tancredi davant el seu oncle Fabrizio, el príncep de Salina: "Si volem que tot quedi com és, cal que tot canviï". Som a l'any 1860. Giuseppe Garibaldi acaba de desembarcar a Sicília i està a punt d'instaurar-se la monarquia parlamentària de Víctor Manuel II. En aquell moment de transformació, Tancredi s'adona que l'única manera que té la noblesa empobrida de conservar el poder és aliant-se amb la burgesia emergent. Ell mateix assumirà amb entusiasme aquesta missió casant-se amb la bella Angelica, filla del vulgar però adinerat Calogero Sedara. Cent pàgines més tard, quan el mateix Calogero, alcalde de Donnafugata, manipula burdament els vots del referèndum sobre el canvi polític, el príncep Fabrizio fa una reflexió que no ha perdut actualitat: a partir d'aquell moment, la veu despòtica que deia "O fas el que jo dic o rebràs" esdevé la veu sibil·lina que diu "Però si tu mateix ho vas firmar, que no ho veus?" .

Més que a una substitució, assistim a una barreja. Els Salina proporcionen als Calogero la dignitat i l'elegància que els falta, mentre que en reben eficàcia i capacitat de maniobra. Cent pàgines més tard, arriba una altra de les frases més citades del llibre: "Nosaltres hem estat els Gattopardos, els guepards; els que ens suplantaran seran els xacals, les hienes; i tots plegats, guepards, xacals i xais, ens continuarem considerant el centre del món". Però alguna cosa ha canviat. En la seva última escena, el príncep pren consciència que la família s'acaba: "L'últim era ell. Aquell barbut d'en Garibaldi, ves per on, s'havia sortit amb la seva".

Un altre dels protagonistes de la novel·la és l'illa, fatídica com el clima, perfectible i estimada, a la qual Lampedusa dedica passatges convinents. Potser a causa de les incomoditats extremes, en particular de la misèria, la primera víctima de l'illa és la veritat: "Enlloc del món la veritat és tan efímera com a Sicília: no fa ni cinc minuts que ha passat la feta que el seu nucli genuí ja ha desaparegut, camuflat, embellit, desfigurat, oprimat i rebaixat per la fantasia i els interessos; el pudor, la por, la generositat, la maldat, l'oportunisme, la caritat, totes les passions, bones i dolentes, s'abraonen damunt del fet i l'espelnoten; en un no res ha desaparegut."

Més importants que la veritat i que la ideologia són unes quantes escenes del llibre que es graven per sempre en la memòria del lector: la tarda de cacera del príncep amb don Ciccio, quan tots dos s'adonen que les conviccions del servidor són més sòlides que les de l'amo; la conversa, plena de matisos i d'ironies, en què Fabrizio i don

Calogero acorden el matrimoni dels seus fills; el festeig frenètic de Tancredi i Angelica per les zones menys visitades del palau de Donnafugata... I, naturalment, el ball amb què acaba la sisena part del llibre, en particular el vals que balla el príncep Fabrizio amb Angelica, que compendia de manera magistral la satisfacció, el desig, l'enveja i la tristesa que li produeix el casament.

Més enllà de les transformacions socials i de l'evolució personal, el tema del llibre ve donat per l'estructura. Fixem-nos-hi. Les quatre primeres parts, situades a l'any 1860, narren l'acostament entre les dues famílies, és a dir, el pacte entre l'aristocràcia i la noblesa. La cinquena part, que s'esdevé el 1861, està dedicada a un episodi lateral protagonitzat pel capellà de la família, el pare Pirrone, i serveix de cortina de separació. La sisena part està consagrada al ball de presentació d'Angelica en societat, el 1862, el moment més eufòric de la novel·la. Després vénen dos salts. El capítol setè detalla els últims moments en la vida del príncep, ja decrepit, el 1883. En el vuitè, la decrepitud s'ha encomanat a la generació següent: som a l'any 1910. Tant les filles del príncep com la seva jove s'han transformat en unes velles solitàries i rancunioses. Aquest darrer capítol està dedicat a la falsedat de la memòria. D'una banda, es descobreix que la majoria de les relíquies guardades a la capella familiar són falses; de l'altra, el record més punyent de la filla gran del príncep, que ha contribuït en gran manera a configurar-la tal com és, també resulta fals. Al final del llibre, el darrer vestigi que queda del príncep de Salina és llançat a en un racó del pati.

En la cèlebre escena del ball, els déus pagans representats en el sostre miren avall, somrients, creient-se immortals. El narrador, llavors, ens anticipa que seran destruïts el 1943 per una bomba fabricada a Pittsburgh, Pennsilvània. És una anticipació semblant a la que es produeix en el paràgraf dedicat al ball de Tancredi i Angelica. No em puc resistir a transcriure'l: "Oferien l'espectacle més patètic de la vetllada, el de dos enamorats joveníssims que dansen junts, cecs als defectes recíprocs, sords als avisos del destí, fent-se la il·lusió que tot el camí de la vida serà pla com el paviment d'aquell saló, actors involuntaris als quals un director fa representar el paper de Romeu i Julieta sense ensenyar-los la cripta i el verí, ja previstos al guió. Cap dels dos no era innocent, perquè tant l'un com l'altra tenien els seus càlculs i els mil objectius inconfessables; però tots dos resultaven adorables i commovedors mentre les respectives ambicions, ingènues però no pas límpides, quedaven dissimulades sota els mots tendres que ell li xiuxiuejava a cau d'orella, sota el perfum dels cabells d'ella, sota l'abraçada dels seus cossos condemnats a morir."